

ovu otázku sociálních východisek vůdčích osobností národních snah a hnutí (výraz předák mi příliš evokuje jazyk revolučního odborového hnutí) jako určující motivaci pro jejich další postoje. Mimořádným přínosem knihy je i rozbor příčin (či spíše předpokladů) úspěšnosti národního úsilí. Na závěr tak nelze než zopakovat, že přítomná kniha představuje mimořádně inspirativní četbu, mimořádný počín české historiografie, a to zvláště v záplavě titulů ubíjejících své čtenáře přebujelou faktografičností.

Blanka Soukupová

Michael J. Halvorson – Karen E. Spierling (eds.): *Defining Community in Early Modern Europe*. Ashgate, Aldershot 2008, 372 s.

Teoreticky ukotvené studium komunit se v současné době těší rostoucímu zájmu humanitních a sociálních vědců. Přináší s sebou cennou možnost zaostřit pozornost současně na několik typů pospolitostí, jež nebývají příliš často vnímány jako srovnatelné. Do společného zorného pole se tak dostávají vedle měst také kláštery či církevní řády a většinové i menšinové náboženské či etnické komunity.

Také v recenzovaném souboru studií zaměřených na otázku, jak určité skupiny ustávají své hranice, upevňují svou soudržnost a vymezují členství v komunitě, nalezly místo nejrůznější příklady komunit – od měst přes farnosti, řeholní či kvazireholní komunity, po pospolitosti etnické či zemské. Jelikož se jedná o studie věnované raně novověké Evropě, je naprostá většina analyzovaných společenství zároveň

komunitami náboženskými. Samotné editory projektu původně inspirovala především role rituálů v nábožensky diferencované poreformační Evropě a jejich význam pro odlišení konfesních komunit a pro veřejné demonstrování jednoty společenství. Východiskem se pro autory jednotlivých studií stalo modelové pojetí raně novověké komunity jako skupiny lidí sdílejících společné zájmy, kolektivní identitu a pojetí sebe sama, přičemž primárním společným zájmem je nezřídka stejné náboženské přesvědčení (s. 2).

Na souboru recenzovaných studií je dobře patrný posun zájmu od staršího a užšího Tönniesova pojetí komunity jako především lokálního společenství k Andersonovu konceptu pomyslné komunity neomezené na regionální či zemské hranice. Ve vztahu k definování komunity pak editoři příhodně zdůrazňují, že jasné hranice má zpravidla pouze představovaná, idealizovaná vize komunity. Naopak v rovině sociální praxe mohou být hranice společenství mnohem více rozostřené či propustné a musí být stále znovu vyjednávané.

Právě úvodní studie obou editorů, Karen E. Spierlingové a Michaela J. Halversona, má největší potenciál tvůrčím způsobem přispět do současných diskusí v rámci studia komunit. Dílčí eseje jednotlivých autorů jsou pak spíše případovými studii, jež s pojmem komunita nepracují příliš reflektovaně jako s analytickou kategorií. Hned několik studií se dotýká otázky dárcovství pro životaschopnost pospolitostí – zvláště konstituujících se společenství a řádových komunit. Zejména rozšířené testamentární dárcovství představovalo zároveň demonstrativní přihlášení se ke komunitě a jeden ze způsobů propojení komunity živých a zemřelých. Také

komemorace, kolektivní paměť a sdílená vyprávění patří k úzce souvisejícím tématům a klasickým komunitním atributům, k nimž se opakovaně upírá pozornost autorů jednotlivých statí.

Ústřední téma vymezování raně novověkých komunit s sebou přineslo důraz na otázky sociální inkluze a exkluze, jimž věnují pozornost prakticky všichni přispěvatelé, ať už jde o vyloučení od přijetí svátosti či svátostí, fyzické formy inkluze a exkluze (vyhánění cizí chudiny, zavlčení do zajetí, repatriace, zamezení přístupu žen apod.) či zkoumání konverzí jako způsobu inkluze, jejímž výsledkem zdaleka nemusí být status plnohodnotného člena komunity. Vedle rétorického vymezování komunity věnují autoři pozornost také významům fyzických míst či předmětů jako zdrojů identity a viditelných znamení „communitas“ (místa kultu, zdi, brány, útvary v krajině, hraniční kameny, texty, zobrazení).

Hned několik autorů využilo otázku definování společenství ke zkoumání komunity v počáteční fázi zrodu nebo případně přechodu k institucionalizaci. V raně novověké Evropě se k tomu nabízejí zejména nově se rodící konfese a potridentské řeholní komunity. Jako součást širšího posvátného společenství křesťanstva se mohly oba tyto nově se vynořující typy komunit hned od svého počátku obracet při konstruování kolektivní paměti také do minulosti. Ve zmíněné souvislosti by si zasloužil pojmovou precizaci občasně zmiňovaný pojem subkomunita. Neustále probíhající procesy komunitního vymezování s sebou přinášely značný potenciál konfliktu, ať už odehrávajícího se na fyzických či rétorických hranicích, nebo přímo uprostřed společenství, neboť každá komunita se vyznačuje určitou měrou heterogeni-

ty a proces internalizace norem a hodnot jednotlivými členy lze jen omezeně podřídit kontrole a dohledu.

Ke škodě souboru esejí, jenž se ve svém souhrnném názvu odvolává na raně novověkou Evropu, je bezesporu naprosté rezignování na zahrnutí východní poloviny kontinentu. Nešťastně působí již rozdělení jednotlivých příspěvků do čtyř sekcí, jež nejsou vymezeny problémově, ale pouze jazykovými a geografickými kritérii na oddíly „French-Speaking Lands“, „German-Speaking Lands“, „Northern Europe“ a „Italy“. Soubor převážně do sebe uzavřených dílčích studií volně spojených určitým regionem tak příliš neusnadňuje komparaci a neumožňuje odpovídat na otázky po překračování hranic mezi komunitami, překrývání či případném sváru více komunitních identit.

Veronika Čapská

Petr Štěpánek: 1453 – Pád Konstantinopole – zrod Istanbulu. Triton, Praha – Kroměříž 2010, 272 s.

Příběh dobytí Konstantinopole / Istanbulu osmanskými Turky v roce 1453 patří mezi základní kameny západního historického vědomí. Ve starších periodizačních systémech byl chápán jako konec středověku. Především ale byl (a je) neuralgickým bodem tohoto historického vědomí a má vlastní velmi bohatou historii. Každý historik, který se jím rozhodne zabývat, vstupuje – vědomě či nevědomě – do této bohaté tradice. Turkolog a historik Petr Štěpánek tak činí zcela vědomě a zároveň tuto tradici ve své knize do jisté míry přímo tematizuje. Výslovně se totiž sta-